

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΑΚ - ΑΡΧΕΙΑ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ Ν. ΓΕΩΡΓΙΤΣΟΓΙΑΝΝΗ

ΑΝΑΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ - ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ,
ΑΝΑΠ. ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΤΩΝ Γ.Α.Κ.

ΟΣΙΟΣ ΛΕΟΝΤΙΟΣ Ο ΣΤΕΜΝΙΤΣΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΤΥΠΟ

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ
ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**

Τρίπολη, 19-21 Σεπτεμβρίου 2003

ΤΡΙΠΟΛΗ 2008

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ Ν. ΓΕΩΡΓΙΤΣΟΓΙΑΝΝΗ
Αναπλ. Καθηγήτρια της Ιστορίας της Τέχνης και
του Πολιτισμού - Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο,
Αναπλ. Πρόεδρος της Εφορείας των Γ.Α.Κ.

ΟΣΙΟΣ ΛΕΟΝΤΙΟΣ Ο ΣΤΕΜΝΙΤΣΙΩΤΗΣ*

*Στη μνήμη του άξιου επιστήμονα
και αγαπητού φίλου
Παναγιώτη Βελισσαρίου*

Εισαγωγή

Η Στεμνίτσα, γνωστή κωμόπολη της Γορτυνίας, κτισμένη στις δυτικές πλαγιές του Μαινάλου, άρχισε ουσιαστικά να γίνεται οργανωμένος οικισμός κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας και συγκεκριμένα από το 16^ο αιώνα. Αυτό καταδεικνύει η πρώτη γραπτή μαρτυρία σχετικά με τον οικισμό, ένα οθωμανικό κατάστιχο καταγραφής φορολογούμενων που χρονολογείται στα 1512/20, σύμφωνα με το οποίο η Στεμνίτσα είχε 191 φορολογούμενους. Μέχρι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, οι φορολογούμενοι κάτοικοι κυμαίνονταν από 191 έως 273. Από τότε πιθανόν αναπτύχθηκε και η τέχνη της επεξεργασίας των μετάλλων, στην οποία οφείλεται και η ευημερία της πόλης. Είναι γεγονός ότι η Στεμνίτσα υπήρξε το σπουδαιότερο κέντρο παραδοσιακής μεταλλουργίας της Πελοποννήσου και οι περιοδεύοντες τεχνίτες της έφθαναν μέχρι την Πόλη, τη Σμύρνη, τη Μολδοβλαχία, τη Ρωσία

* Ευχαριστώ θερμά για τη συμβολή τους στην παρούσα έρευνα (με αλφαριθμητική σειρά): την οικογένεια Αθανάσιου Δρακόπουλου, τον κ. Δημήτριο Κολίντζα, τον κ. Ιωάννη Π. Λαγό —υπεύθυνο για τις φωτογραφίες του άρθρου και κάτοχο αρχειακού υλικού σχετικά με τη Στεμνίτσα— και τον κ. Βασίλειο Σ. Παπαχειμώνα.

και αλλού. Την ακμή της πόλης την εποχή αυτή μαρτυρά επίσης η ίδρυση και η διακόσμηση πολλών εκκλησιών. Το 1790 ιδρύθηκε Ελληνική Σχολή στη Στεμνίτσα, η οποία τέθηκε υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η Σχολή αυτή, όπου δίδαξαν αξιόλογοι δάσκαλοι, συνετέλεσε στη δημιουργία της πλούσιας πνευματικής παραδοσής του τόπου.

Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, η Στεμνίτσα ήταν η ένατη σε πληθυσμό πόλη της Πελοποννήσου με 925 κατοίκους. Μετά τα «Ορλωφικά», η πόλη λεηλατήθηκε από απόσπασμα Τουρκαλβανών το 1779. Ωστόσο οι κάτοικοι της κατόρθωσαν να σωθούν. Πολύ σημαντική υπήρξε η συμβολή της Στεμνίτσας στην Επανάσταση του 1821. Το 1826, όμως, τα στρατεύματα του Ιμπραήμ προκάλεσαν καταστροφές και έκαψαν πολλά κτίρια.

Μετά την απελευθέρωση, παρατηρήθηκε νέα άνθηση και ανοικοδόμηση της Στεμνίτσας, που εξακολούθησε μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ωστόσο άρχισε βαθμιαία η παρακμή, καθώς οι ονομαστοί τεχνίτες της άρχισαν να εγκαθίστανται στις μεγάλες πόλεις, ενώ συγχρόνως ξεκίνησε και η υπερατλαντική μετανάστευση¹.

Ο Όσιος Λεόντιος

Bίος

Η παρούσα εργασία αφορά στο βίο ενός μοναχού από τη Στεμνίτσα, του οσίου Λεοντίου (εικ. 1), που έζησε κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας. Στόχο έχει να φέρει στο φως περισσότερα στοιχεία για τον εν λόγω ὄσιο, για τον οποίο λίγα είναι γνωστά. Πληροφορίες για τον βίο του παρέχονται σε χειρόγραφο σημείωμα με τίτλο «Περί του

1. Σχετικά με την ιστορία της Στεμνίτσας, βλ. Γ. Ανδριτσόπουλος, *Ιστορικαί Σημειώσεις Στεμνίτσης*, Αθήνα 1928. Ν. Βέης, «Η Ελληνική Σχολή Στεμνίτσης και συνοδικά σιγίλλια και άλλα γράμματα περί αυτῆς» *B.N.J.*, τ. ΙΔ' (1938). Δ. Γαρταγάνης, *Η Στεμνίτσα στο 1821*, Αθήνα 1964. Γ. Θεοφίλης, *Η Στεμνίτσα και η προσφορά της στην Ελλάδα*, Αθήνα 1977. Ο ίδιος, *Η Στεμνίτσα και οι αγωνισταί της το 1821*, Αθήνα 1988. Κων. Ρούνιος, *Ιστορία της Στεμνίτσας* ή του αρχαίου Υψούντος, Αθήνα 1971. Ν. Συναδινός, *Οι τεχνίτες της Στεμνίτσας*. Λαογραφία, Αθήνα 1997. Ελ. Σβορώνου & Π. Κούρδος, *Η Στεμνίτσα και το φαράγγι του Λούσιου*, Στεμνίτσα 1998. Στ. Μαρκέτου (επιμ.), «Δημητσάνα - Στεμνίτσα. Άνθη της πέτρας», *Η Καθημερινή*. Επτά Ημέρες (9.11.2003).

Οσίου Λεοντίου»², που περιλαμβάνεται στον Κτητορικό Κώδικα της Μονής Τιμίου Προδόξιου κοντά στη Στεμνίτσα, ο οποίος σώζεται στη Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας (Κώδ. αριθ. 163)³. Οι πληροφορίες αυτές συμπληρώνονται από τις τοπικές παραδόσεις⁴, προφορικές μαρτυρίες και από την επιτόπια έρευνα.

Σύμφωνα με το παραπάνω χειρόγραφο και την παράδοση, ο Λεόντιος καταγόταν από τη Στεμνίτσα και ήταν μέλος της οικογένειας Πασομένου [ή Πασ(σ)ωμένου], απόγονοι της οποίας υπάρχουν ακόμη⁵. Το δε πατρογονικό σπίτι της οικογένειας —σήμερα σε ερείπια— εντοπίζεται στη δυτική πλευρά της συνοικίας «Κάστρο» της Στεμνίτσας (εικ. 2)⁶.

Ο Λεόντιος ασκήτεψε σε σπήλαιο στην κορυφή του βουνού Καστανιά (αρχαίος Κνάκαλος), που βρίσκεται απέναντι από το χωριό Μπεζενίκο (σή-

2. Το κείμενο του χειρογράφου έχει δημοσιευθεί στο: Δ. Δρακόπουλος, *To «Μοναστηράκι» της Καστάνιας «Παναγία η Βλαχέρνα»*, Αθήνα 1994, σ. 30-32.

3. Βλ. Κώδικας αριθμ. 163, Σημειώσεις Καλλιστράτου [Ο Καλλίστρατος Συναδινός από τη Στεμνίτσα, ηγούμενος της μονής κατά τα έτη 1893-1902 και 1903-1909, μεριμνησε για τη διάσωση χειρογράφων και κατάρτισε τον Κώδικα της μονής (Β. Χαραλαμπόπουλος, *H Μονή Προδόξιου Γορτυνίας*, Αθήνα 1972, σ. 85-86. Θ. Αλεξόπουλος, *Ιερά Μονή Τιμίου Προδόξιου Γορτυνίας και Μετόχια*, Αθήνα 2001, σ. 16-21. Θ. Μαραγκός, *Όσιος Λεόντιος ο εκ Στεμνίτσης*, Ανάτυπο από το περιοδικό «Εφημέριος», ΜΣΤ' (1997), Αθήνα 1997, σ. 9, υποσημ. 16, σ. 26)]. Σχετικά με τον Κτητορικό Κώδικα της μονής Τιμίου Προδόξιου, βλ. Τ. Γριτσόπουλος, *Κατάλογος των Χειρογράφων Κωδίκων της Βιβλιοθήκης της Σχολής Δημητράνης*, Αθήνα 1954, σ. 93.

4. Π. Συνοδινός, *H Ιερά Μονή του Τιμίου Προδόξιου εν Γορτυνίᾳ*, Ανάτυπο από τη Θεολογία, Αθήνα 1926, σ. 69. Αρκαδικόν *Ημερολόγιον* (1937), σ. 112-113. *Αρκαδικά Νέα* (18 Οκτ. 1959), αρ. φ. 689. *Χρονικά Αρκάδων Α'* (1959), σ. 89. Θ. Τσαρμπάς, *Αδελφότης Στεμνιτσιωτών* (Μάϊος 1963) αρ. φ. 80. Ο ίδιος, «Ο Στεμνιτσιώτης όσιος Λεόντιος 'Πασωμένος'», δ.π. (Ιούλ. 1963) αρ. φ. 81. Ο ίδιος, «Ο όσιος Λεόντιος», δ.π. (Φεβρ. - Μάρτ. 1964) αρ. φ. 85-86. Δ. Γαρταγάνης, δ.π., σ. 44. Θ. Βαγενάς, *Χρονικά Λεβιδίου και Αρκαδικού Ορχομενού*, Αθήνα 1975, σ. 133-134. Δ. Δρακόπουλος, δ.π., σ. 23-30.

5. Η οικογένεια είναι γνωστή και με το παρωνύμιο Τσικιμέ [Αδελφότης Στεμνιτσιωτών (Ιούνιος 1959) αρ. φ. 40].

6. Ευθ. Μουτσόπουλος, «Ο φροδολογικός κατάλογος των κατοίκων της Στεμνίτσης του έτους 1814», *Αδελφότης Στεμνιτσιωτών* (Φεβρ. - Μάρτ. 1964) αρ. 85-86. Προφορική μαρτυρία Ιωάννη Π. Λαγού.

μερα: Βλαχέρνα) της επαρχίας Μαντινείας. Λέγεται επίσης ότι αυτός ανήγειρε και μικρό ευκτήριο οίκο, το λεγόμενο «Μοναστηράκι», σε μεγαλύτερο σπήλαιο πιο πάνω. Τα ερείπια του ναού σώζονταν μέχρι το 1902, όταν ο Βασίλειος Δρακόπουλος από το γειτονικό Μπεζενίκο ανήγειρε στη θέση αυτή νέα εκκλησία (εικ. 3), γνωστή ως «Παναγία η Βλαχέρνα», από την εικόνα με την επιγραφή «Μήτηρ Θεού η Βλαχέρνα», η οποία, κατά την παράδοση, είχε μεταφερθεί εκεί από την Κωνσταντινούπολη, όταν ακόμα ζούσε ο Λεόντιος. Αργότερα, σε δύσκολες περιόδους, κάποιοι έκρυψαν την εικόνα, για να την προφυλάξουν, σε μικρή κρύπτη στο βράχο κάτω από τον ευκτήριο οίκο του. Μετά το τέλος της Επανάστασης του 1821 η εικόνα βρέθηκε από ποιμένα μέσα στην κρύπτη της, που ονομάζεται «στη Φανερωμένη». Στη συνέχεια η εικόνα τοποθετήθηκε μέσα με μικρό πρόσχειρο τριγωνικό κτίσμα στα ερείπια του ευκτήριου οίκου και όταν κτίστηκε ο νέος ναός, τοποθετήθηκε σ' αυτόν. Το 1966 κτίστηκε στη θέση της κρύπτης η μικρή εκκλησία της Φανερωμένης (εικ. 3) και η εικόνα εναποτέθηκε εκεί⁷. Σήμερα φυλάσσεται από την οικογένεια Δρακοπούλου. Πρόκειται για εικόνα της ύστερης μεταβυζαντινής περιόδου, με παράσταση της Παναγίας Βρεφοκρατούσας στο πάνω μέρος, ενώ στο κάτω εικονίζονται ολόσωμοι οι άγιοι Γεώργιος, Ιωάννης ο Πρόδρομος και Δημήτριος (εικ. 4).

Ο Λεόντιος είχε διαμορφώσει επίσης προς καλλιέργεια μικρή έκταση γης κοντά στο σπήλαιο όπου ασκήτευε. Διακατεχόμενος από το αίσθημα της προσφοράς, φρόντιζε, όπως αναφέρεται στο βίο του, ώστε να πίνουν νερό οι διερχόμενοι από το δρόμο που βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού (πρόκειται για το δρόμο που οδηγεί προς τη Γορτυνία και τα Καλάβρυτα) (εικ. 5). Επειδή ο τόπος ήταν άνυδρος, συνήθιζε να μεταφέρει νερό από την πηγή με ασκή, το οποίο άδειαζε σε πιθάρι όπου είχε δέσει ένα ποτήρι, για να μπορούν να πίνουν οι διαβάτες (εικ. 6). Σύμφωνα με την παράδοση, το νερό προερχόταν από μικρή δεξαμενή με μαρμάρινη γούρνα που είχε κατασκευάσει κοντά στο ασκητήριό του ο Λεόντιος, ερείπια της οποίας σώζονταν μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα [σήμερα στη θέση αυτή έχει ανακατασκευαστεί δεξαμενή (εικ. 7)]. Αναφέρεται επίσης ότι είχε τοποθετήσει το πιθάρι κάτω από ένα μεγάλο δέντρο (δρυ) —η περιοχή αυτή σήμερα λέγεται «Δέντρος». Κατά την επιστροφή του, ο μοναχός μετέφερε

7. Δ. Δρακόπουλος, ό.π., σ. 54-55.

κάθε φορά από ένα λίθο από την περιοχή αυτή για το κτίσμα του τάφου του, ασκώντας συγχρόνως τον εαυτό του.

Στο χειρόγραφο του βίου εξιστορείται επίσης ένα όραμα του οσίου. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι στο σπήλαιο όπου ασκήτευε βρίσκονταν πολλοί αρουραίοι, οι οποίοι κάποτε εξαφανίστηκαν, αλλά μετά από δύο περίπου χρόνια εμφανίστηκαν πάλι. Ο Λεόντιος απόρησε για την απροσδόκητη εμφάνισή τους και προσευχήθηκε στο Θεό να του φανερώσει πού βρίσκονταν πριν. Ένα βράδυ είδε στον ύπνο του σαν όραμα έναν όμορφο άνδρα να διατάζει τους αρουραίους, που ήταν αναρίθμητοι, να απέλθουν στη Θεσσαλία, για να καταστρέψουν τα σπαραγμένα χωράφια της περιοχής. Μετά ο άντρας στράφηκε προς το Λεόντιο και του είπε: «Ιδού και πάλιν εφέτος, ως και πρότερον δια τας αμαρτίας των εκεί ανθρώπων αποστέλλονται οι αρουραίοι προς καταστροφήν των σπαρτών αυτών». Τότε ταραγμένος, στρώθηκε ο όσιος απορώντας για το όραμα και δόξασε το θεό. Την επόμενη μέρα διηγήθηκε το όραμά του σε φίλο του βοσκό που του έφερνε ψωμί και άλλα χρειώδη, ο οποίος ακολούθως το ανακοίνωσε στους χωρικούς⁸.

Άλλο ένα θαυμαστό γεγονός σχετικό με το Λεόντιο διασώζεται από την τοπική παράδοση. Ο μοναχός είχε φυτέψει έξω από τον ευκτήριο οίκο ένα μισοξεραμένο πάσσαλο, ο οποίος στη συνέχεια άνθησε και έγινε μια μεγάλη δρυς. Όταν μετά από χρόνια το δέντρο ξεράθηκε, οι κάτοικοι του γειτονικού Μπεζενίκου προμηθεύτηκαν αφθονη ξυλεία από αυτό⁹.

Όπως αναφέρεται στο βίο του, κάποτε ο Λεόντιος αρρώστησε και έμειλλε να πεθάνει. Ήταν Μεγάλο Σάββατο και ο φίλος του βοσκός του έφερε λίγο γάλα. Όταν την επομένη επανήλθε, για να παραλάβει το δοχείο που τού είχε αφήσει, τον βρήκε νεκρό. Εκτελώντας την επιθυμία του μοναχού, τον ενταφίασε στο σπήλαιο όπου έμενε. Κατά την παράδοση, όμως, ο όσιος τάφηκε στο μνημείο του.

8. Όπως αναφέρεται στο βίο του οσίου, την ευεργετική του πράξη προς τους διαβάτες, καθώς και πολλά θαύματά του, όπως το όραμα με τους αρουραίους διηγούνταν ο γέροντας Καλλίνικος («...ηκούσαμεν παρά του γέροντος Καλλινίκου διηγούμενον πολλά θαύματα του Αγίου τούτου...»), ο οποίος πιθανόν ταυτίζεται με τον Καλλίνικο Θεοδοσόπουλο από τη Στεμνίτσα, ο οποίος διετέλεσε ηγούμενος της μονής Τιμίου Προδοτόμου κατά το διάστημα 1873 έως 1878.

9. Θ. Τσαρμπός, «Ο όσιος Λεόντιος», ό.π..

Η τοπική παράδοση συμπληρώνει με πολλά άλλα στοιχεία τα σχετικά με το θάνατο του Λεοντίου. Λέγεται ότι όταν αισθάνθηκε ότι θα πέθαινε ήταν Κυριακή του Πάσχα, κατά τον εσπερινό, τη λεγόμενη «Αγάπη». Βγήκε από το σπήλαιο όπου κατοικούσε και από κοντινό ψηλό βράχο φώναξε προς τους κατοίκους του χωριού που χόρευαν στο προαύλιο του γειτονικού ναού του Αγίου Αθανασίου, για να πάνε να τον νεκροστολίσουν. Ο ναός αυτός, ο οποίος ανακατασκευάστηκε στις αρχές του 20ού αιώνα (εικ. 8), βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού, όπου υπήρχε το χωριό Παλιοχώρι, ερείπια του οποίου διατηρούνται ακόμη. Κατά την παράδοση, το χορό έσερναν σαράντα ζευγάρια, από τα οποία μόνο τα δύο σεβάστηκαν τα λόγια του μοναχού. Σαν τιμωρία, τα υπόλοιπα ζευγάρια που αδιαφρόνησαν πέθαναν εντός του έτους και το χωριό καταστράφηκε από επιδρομή των Τουρκαλβανών μετά τα Ορλωφικά (1770). Ο δε Λεόντιος επέστρεψε στο ασκητήριό του και μπήκε μέσα στον τάφο του, όπου πέθανε. Σύμφωνα με την παράδοση, είχε κατασκευάσει ο ίδιος τον τάφο του (εικ. 9), ο οποίος σήμερα περιλαμβάνεται εντός του νέου ναού. Είναι ορθογώνιο κτίσμα με καμαρωτή στέγη, στη μέση της οποίας ανοίγεται μικρό άνοιγμα. Όπως αναφέρει προφορική μαρτυρία, ο Λεόντιος διαμόρφωσε το άνοιγμα αυτό, «για να φύγει η ψυχή του»¹⁰. Η είσοδος του μνημείου βρίσκεται στην ανατολική πλευρά, ενώ απέναντι της, στο κάτω μέρος έχει λαξευτεί κοιλότητα για τη θέση του κεφαλιού του νεκρού.

Τα μετά τον Θάνατο

Ένα χρόνο μετά τον θάνατο του Λεοντίου, σύμφωνα με το βίο του, οι χωρικοί μαζί με το βοσκό βρήκαν το λείψανό του να ευαδιάζει. Κατά την παράδοση, ένας φίλος και συγχωριανός του βοσκός —προφανώς είναι ο ίδιος που αναφέρεται στο βίο του οσίου—, εργαζόταν κατόπιν συστάσεως του Λεοντίου φυλάσσοντας το κοπάδι του Γ. Καζούλη, στους πρόποδες του βουνού προς το Παλιοχώρι. Παρατήρησε ότι το γάλα όλων των ζώων άρχιζε να μοσχοβολά, μόλις άρμεγε μία αίγα. Όταν επισκέφθηκε τον πατέρα του στη Στεμνίτσα, τού ανέφερε το γεγονός και εκείνος τον συμβούλεψε να παρακολουθήσει τα ζώα που βοσκούσαν, ιδίως τη συγκεκριμένη αί-

10. Μαρτυρία Αθανάσιου Δρακόπουλου (95 ετών), γιου του κτήτορα του νέου ναού.

γα. Τότε ο βοσκός διαπίστωσε ότι η αίγα έμπαινε στον τάφο και έγλυφε τα οστά του οσίου ή, σύμφωνα με άλλη παράδοση, το ζώο έτρωγε φυτό που εξείχε από το άνοιγμα στη στέγη του τάφου. Θεωρήθηκε τότε ως ένδειξη ότι ο μοναχός είχε αγιάσει και τα οστά του μεταφέρθηκαν στη μονή Αγίου Δημητρίου κοντά στη Στεμνίτσα από τον προαναφερόμεντα βοσκό (εικ. 10). Σύμφωνα με την παράδοση, όμως, όταν κατά τη διαδρομή προς τη μονή, το λείψαντο του οσίου έφθασε στη Στεμνίτσα, αυτό με θαυμαστό τρόπο επέστρεψε στον τάφο του, και μάλιστα αυτό επαναλήφθηκε τρεις φορές¹¹.

Κατά το βίο του οσίου Λεοντίου, τα οστά του είχαν θαυματουργές ιδιότητες. Όταν κάποτε έβρεξε με καταρρακτώδη βροχή και σχηματίστηκαν πολλοί χείμαρροι, οι μοναχοί της μονής Αγίου Δημητρίου ύψωσαν την κάρα του οσίου και αμέσως η θεομηνία σταμάτησε.

Η μονή, κατά τα Ορλωφικά, αφού πρώτα λεηλατήθηκε από Τουρκαλβανούς και αφαιρέθηκαν τα τιμαλφή της (1770-1771), πυρπολήθηκε το 1779¹². Από τα κειμήλια της μονής, ένας χρυσοκέντητος επιτάφιος και ένα ευαγγέλιο αγοράστηκαν από κάτοικο του Πέτα Άρτας, σύμφωνα με ιδιόχειρο σημείωμά του, και αφιερώθηκαν τον Ιούλιο του 1771 στον εκεί ναό του Αγίου Γεωργίου, όπου φυλάσσονται μέχρι σήμερα¹³. Αναφέρεται επίσης ότι οι Τουρκαλβανοί πήραν μαζί τους και την κάρα του οσίου Λεοντίου, την οποία πούλησαν σε χριστιανούς στην Πρέβεζα. Όταν η Πελοπόννησος ησύχασε, λέγεται ότι οι άνθρωποι αυτοί, βασισμένοι στην επιγραφή που υπήρχε στο επάργυρο κάλυμμα της κάρας, ειδοποίησαν τους μοναχούς της μονής Αγίου Δημητρίου που είχαν καταφύγει σε γειτονικά μοναστήρια, αλλά κανείς δεν μπόρεσε να πάει στην Πρέβεζα για να την παραλάβει και από τότε αγνοείται η τύχη της. Σήμερα σώζονται μόνο λίγα τεμάχια από τα λείψαντα του οσίου.¹⁴

11. Θ. Τσαρμπάς, «Ο άσιος Λεόντιος», ο.π..

12. Η δε ακίνητη περιουσία της μονής μεταβιβάστηκε με πατριαρχικό σιγίλλιο στη Σχολή Στεμνίτσας (Ν. Μουτσόπουλος, *Η αρχιτεκτονική των εκκλησιών και των μοναστηρίων της Γορτυνίας*, Αθήνα 1956, σ. 203-204. Γ. Θεοφίλης, *Η Στεμνίτσα και η προσφορά της στην Ελλάδα*, ο.π., σ. 55, 129).

13. Γ. Θεοφίλης, *Η Στεμνίτσα και η προσφορά της στην Ελλάδα*, ο.π., σ. 55, 129-130.

14. Π. Συνοδινός, ο.π., σ. 69. Δ. Δρακόπουλος, ο.π., σ. 27-29. Θ. Μαραγκός, ο.π., σ. 22-23.

Η λεηλασία της μονής, όπου και η κάρα του οσίου, το 1770-1771 αποτελεί το μοναδικό χρονολογικό όριο (*terminus ante quem*) για το θάνατό του. Ο Λεόντιος, επομένως είχε ήδη πεθάνει πριν το 1770-71. Δεν θα πρέπει όμως, η ζωή του να απειχε πολύ από τότε, όπως μαρτυρούν οι νωπές ακόμη τοπικές παραδόσεις για τον όσιο, καθώς και το ότι πέθανε, κατά την παράδοση, πριν την καταστροφή του γειτονικού χωριού Παλιοχώρι (1770).

Εικονογραφία του οσίου Λεοντίου

Οι σωζόμενες απεικονίσεις του οσίου είναι όλες σύγχρονες και οφείλονται στην αναζωπύρωση της λατρείας του κατά τον 20ό αιώνα, μετά το κτίσμα της εκκλησίας της Παναγίας Βλαχέρνας, την περαιτέρω διαμόρφωση του χώρου και τις ανακαίνισεις του ναού¹⁵.

Ενδεικτικές της εικονογραφίας του οσίου είναι μια φροητή εικόνα του και μια τοιχογραφία με σκηνή από το βίο του που βρίσκονται εντός του ναού. Η φροητή εικόνα κρέμεται από τον τάφο του και φέρει την επιγραφή «Ο Όσιος Λεόντιος» – «Ο εκ Στεμνίτσης Γορτυνίας – Ο εν Βλαχέρνη Μαντινείας ασκήσας», έργο του 2007, δια χειρός Αυγουστίνου (εικ. 1). Εδώ ο Λεόντιος εικονίζεται μετωπικός, ολόσωμος, ως γέροντας γενειοφόρος, που φορά το μοναχικό σχήμα και ευλογεί.

Στο δυτικό τοίχο του ναού ιστορείται το επεισόδιο του βίου του Λεοντίου, το σχετικό με τη μεταφορά νερού για τους διαβάτες (εικ. 6). Από τα δεξιά έχεται ο όσιος μεταφέροντας στους ώμους το ασκί με το νερό, ενώ στα αριστερά εικονίζεται το δέντρο με το ασκί άδειο και κάτω το πιθάρι, από όπου είναι δεμένο ένα κύπελλο, γεμάτο νερό. Ο όσιος εικονίζεται πάλι ως γέροντας γενειοφόρος, αλλά με ανοιχτόχρωμα ενδύματα, χιτώνα και υμάτιο. Η τοιχογραφία είναι έργο του 1997 του αγιογράφου Νικ. Γιαννακόπουλου, «του Ηλείου και Βλαχερναίου εκ μητρός», σύμφωνα με επιγραφές στην παράσταση του Ευαγγελισμού¹⁶.

15. Δ. Δρακόπουλος, ό.π. σ. 33-95.

16. Πρώτη αγιογράφηση του ναού έγινε στα 1958-63 με δαπάνη των γιων του κτήτορα, Δημήτριου και Αθανάσιου (Δ. Δρακόπουλος, ό.π., σ. 51-52). Το 1997 έγινε, κατά την επιγραφή, «συντηρητική ανακαίνισης της αγιογραφίας του Ιερού ναού».

Συμπεράσματα

Η μνήμη του μοναχού Λεοντίου από τη Στεμνίτσα που ασκήτεψε κατά¹⁷ το 18^ο αιώνα στο όρος Καστάνια δίπλα στο χωριό Βλαχέρνα (Μπεζενίκο) παρέμεινε μετά το θάνατό του και παραμένει ακόμη ζωντανή στη Γορτυνία και στη Μαντινεία. Ο βίος και τα μετά το θάνατο του οσίου έδωσαν έναυσμα για τη δημιουργία διαφόρων τοπικών παραδόσεων και συνδέθηκαν με την τοπική ιστορία. Η δε κατασκευή το 1902 του νέου ναού της Παναγίας Βλαχέρνας, στον οποίο περιλαμβάνεται ο τάφος του οσίου, και στη συνέχεια η περαιτέρω διαμόρφωση του χώρου, η ανακαίνιση και διακόσμηση του ναού, η κατασκευή κλιμακοστασίου, η διάνοιξη των δρόμου και ο ηλεκτροφωτισμός, κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα¹⁷, συντέλεσαν στη διευκόλυνση της προσβασιμότητας στον τόπο που ασκήτεψε ο ὁσιος, στην αναζωπύρωση της λατρείας του και στη δημιουργία εικονογραφίας του οσίου.

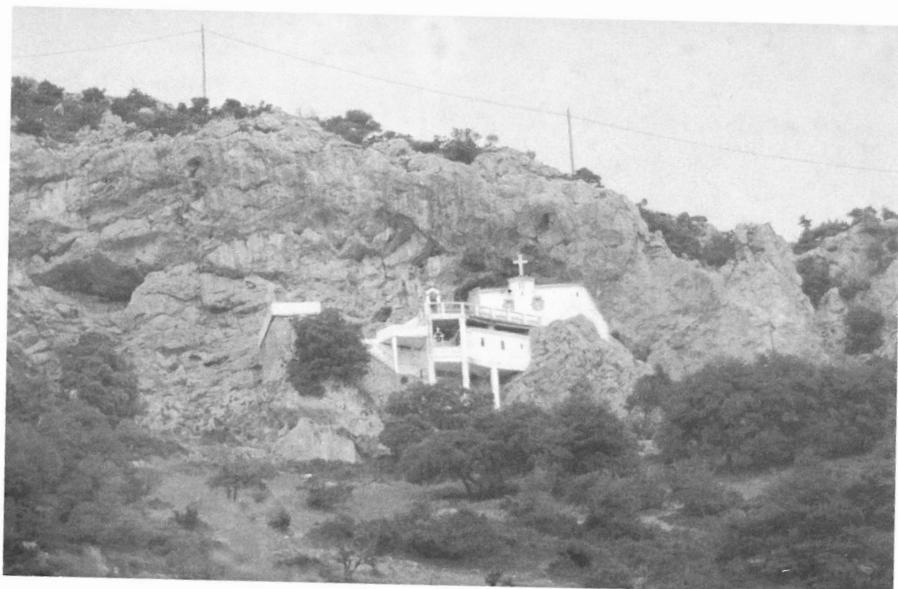

Εικ. 1. Ο ὁσιος Λεόντιος
(Ναός Παναγίας Βλαχέρνας, Εικόνα)

17. Δ. Δρακόπουλος, ὁ π., σ. 33-58, 70-95.

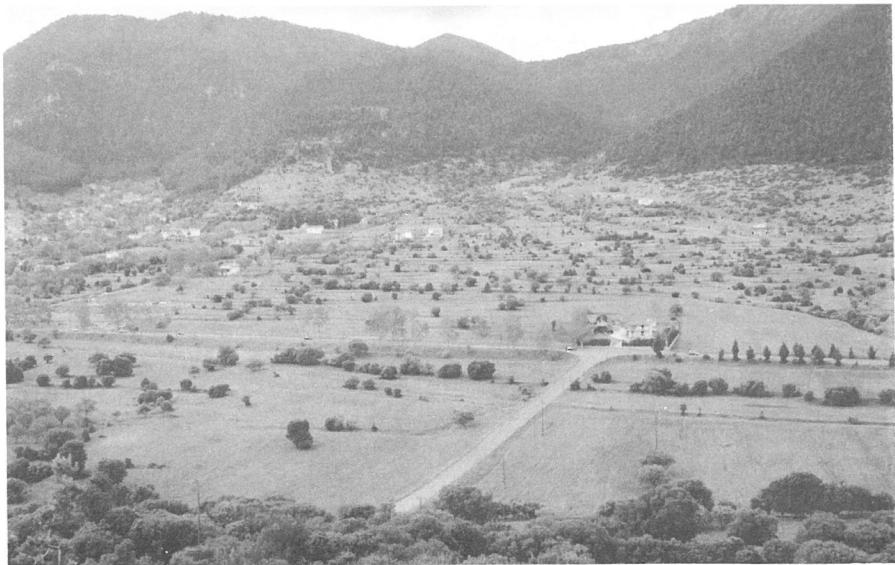
Εικ. 2. Η δυτική πλευρά της συνοικίας «Κάστρο» της Στεμνίτσας

Εικ. 3. Ο ναός της Παναγίας Βλαχέρνας και από κάτω ο ναΐσκος της Φανερωμένης, όρος Καστάνια, Βλαχέρνα Μαντινείας

Εικ. 4. Η εικόνα της Παναγίας Βλαχερνίτισσας

Εικ. 5. Ο δρόμος στους πρόποδες του όρους Καστάνια

Εικ.6. Ο όσιος Λεόντιος μεταφέρει νερό για τους διαβάτες
(Ναός Παναγίας Βλαχέρνας, Τοιχογραφία)

Εικ. 7. Η δεξαμενή του νερού στο όρος Καστάνια (στη θέση της παλαιάς)

Εικ. 8. Ο ναός του Αγίου Αθανασίου στο όρος Καστάνια

Εικ. 9. Ο τάφος του Οσίου Λεοντίου (Ναός Παναγίας Βλαχέρνας)

Εικ. 10. Άγιος Δημήτριος Στεμνίτσας (ο νεώτερος ναός και τα ερείπια των κελλιών της παλαιάς μονής)